

UDC 94(510): 329.15(510)

JIANG ZEMIN'S THREE REPRESENTS: INCORPORATING NEO-CONSERVATISM INTO MARXISM-LENINISM

V. Kiktenko

Dr. Habil. in Philosophy, Senior Fellow

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies of National Academy of Sciences of Ukraine
4, Hrushevskoho str., Kyiv, 01001, Ukraine
kiktenko@gmail.com

The article examines the Three Represents theory of the Communist Party of China as an important stage in the development of Sinified Marxism, analyzes the historical background of its formation, its practical goals and main provisions, theoretical connection with Marxism-Leninism, as well as the ideas of Mao Zedong and Deng Xiaoping theory. It is noted that the need to introduce a new theory was due to the necessity to overcome ideological and political fragmentation, which negatively affected the legitimacy of the central government. It is shown that the Three Represents does not rely on the revolutionary history of the CPC and ideological dogmas, but offers a response to new challenges. Furthermore, it was determined that the Three Represents as a whole was aimed at the all-around development of the socialist economy, politics, culture, and society with Chinese characteristics, and this, at its core, should correspond to the fundamental interests of the overwhelming majority of Chinese citizens. It is noted that such an ideological discourse is not characteristic of socialist construction, and this should be understood as a significant change in the orientation of the CPC – from the “vanguard of the working class” to the “nationwide party”. The process of incorporating neo-conservatism into Marxism-Leninism in the theory of the Three Represents is analyzed, which manifested itself in a pragmatic orientation towards economic growth, Chinese culture, promoting the interests of the majority of Chinese citizens and transforming the CPC into a means of social, economic and cultural progress. It is argued that in the PRC in this historical period, neo-authoritarianism was primarily a political discourse, which was adapted and used in the concept of the Three Represents. Then, the perception, discussion, and criticism of the Three Represents are analyzed separately in China itself as well as in the West. It is noted that Chinese scholars generally consider the Three Represents to be the latest achievement of Sinified Marxism, a product of historical materialism, and an answer to the practical questions of modernity. For Western scholars, the opinion is inherent that this theory is not an ideology as such, but is a compendium of insignificant slogans designed to perpetuate Jiang Zemin's power. Most Western researchers believe that the Three Represents should be interpreted as the creation of a new party identity, its image in modern society, and the goals of the activity. It is concluded that in the Three Represents there was a rejection of utopian ideals and focus was made on the practical tasks of building socialism with Chinese characteristics.

Key words: ideology, Marxism-Leninism, CCP, ideas of Mao Zedong, Deng Xiaoping theory, Three Represents, neo-conservatism, neo-authoritarianism.

© 2021 V. Kiktenko; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of *The Chinese Studies*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

«ПОТРІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО» ЦЗЯН ЦЗЕМІНЯ: ІНКОРПОРУВАННЯ НЕОКОНСЕРВАТИЗМУ ДО МАРКСИЗМ-ЛЕНІНІЗМУ

В. О. Кіктенко

У статті досліджена теорія «потрійного представництва» Комуністичної партії Китаю як важливого етапу у розвитку китаєзованого марксизму, проаналізовані історичні передумови її формування, її практичні цілі та основні положення, теоретичний зв'язок з марксизмом-ленінізмом, а також ідеями Мао Цзедуна і теорією Ден Сяопіна. Відзначено, що необхідність впровадження нової теорії була зумовлена необхідністю подолання ідеологічної і політичної фрагментації, що негативно впливало на легітимність центральної влади. Показано що «потрійне представництво» не спирається на революційну історію КПК та ідеологічні догми, а пропонує відповідь на нові виклики. Визначено, що «потрійне представництво» загалом було спрямоване на забезпечення всебічного розвитку соціалістичної економіки, політики, культури та суспільства з китайською специфікою, і це у своїй основі має відповідати фундаментальним інтересам більшості китайських громадян. Зазначається, що такий ідеологічний дискурс не є характерним для соціалістичного будівництва, і це відповідно слід розуміти як істотну зміну орієнтації КПК – від «авангарду робітничого класу» до «всенародної партії». Проаналізовано процес інкорпорування неоконсерватизму до марксизму-ленінізму в теорії «потрійного представництва», що проявилось у прагматичній орієнтації на економічне зростання, китайську культуру, просування інтересів більшості громадян КНР та перетворенні КПК на засіб соціально-економічного й культурного прогресу. Стверджується, що у КНР у цей історичний період неоавторитаризм був переважно політичним дискурсом, який був адаптований і використаний у концепції «потрійного представництва». Окремо проаналізовано сприйняття, обговорення та критику «потрійного представництва» як у самому Китаї, так і на Заході. Відзначено, що китайські вчені загалом вважають «потрійне представництво» новітнім досягненням китаєзованого марксизму, продуктом історичного матеріалізму, відповіддю на практичні питання сучасності. Західним ученим притаманна думка, що ця теорія не є ідеологією як такою, а є компендіумом несуттєвих гасел, покликаних увічнити владу Цзян Цземіня. Більшість західних дослідників вважає, що «потрійне представництво» слід інтерпретувати як створення нової ідентичності партії, її образу у сучасному суспільстві та цілей діяльності. Зроблено висновок, що у «потрійному представництві» відбулася відмова від утопічних ідеалів і зосередження на практичних завданнях побудови соціалізму з китайською специфікою.

Ключові слова: ідеологія, марксизм-ленінізм, КПК, ідеї Мао Цзедуна, теорія Ден Сяопіна, «три представництва», неоконсерватизм, неоавторитаризм.

«Потрійне представництво» Комуністичної партії Китаю¹ було запроваджене генеральним секретарем ЦК КПК Цзян Цземінем у 2001–2002 роках і стало важливим етапом у розвитку китаєзованого марксизму. Поява цієї нової теорії була викликана необхідністю теоретичного переосмислення Політики реформ і відкритості наприкінці 1990-х – на початку 2000 років, досягнення загалом стабільного соціально-економічного розвитку Китайської Народної Республіки², а також зміцнення національної оборони. «Потрійне представництво» широко обговорювалося всередині КПК, у китайських засобах масової інформації, вивчалось вченими як у самому Китаї, так і за кордоном. Подальше вивчення такої теорії КПК є важливим для розуміння історії та сучасного розвитку марксизму,

¹ Далі – КПК.

² Далі – КНР.

наукового соціалізму, змісту офіційної ідеології в Китаї. У цій статті проаналізовані історичні передумови формування теорії «потрійного представництва» КПК, її практичні цілі, теоретичний зв'язок з марксизмом-ленінізмом, а також ідеями Мао Цзедун і теорією Ден Сяопіна. Аналіз ґрунтується на герметичному читанні (*розумінні, інтерпретації, критиці*) офіційних документів КПК, які є результатом прийняття колективного рішення вищим керівництвом партії щодо ідеології, державної системи і реальних політичних дій.

Історичні передумови формування «потрійного представництва»

Ініційована в 1978 р. Ден Сяопіном Політика реформ і відкритості докорінно змінила життя китайського суспільства, що в результаті поставило керівництво КПК/КНР перед завданням оновлення своєї офіційної ідеології. Трагічні події на площі Тяньаньмень у 1989 р. призвели до збільшення ідеологічної і політичної фрагментації, що визначило необхідність подолання цих явищ, які безпосередньо негативно впливали на легітимність центральної влади. Радикальні зміни у Східній Європі, розпад Радянського Союзу і криза системи світового соціалізму наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. стали серйозним викликом для керівництва КПК. Протягом 1990-х теорія Ден Сяопіна в КНР вважалася ідеологічним втіленням «соціалізму з китайською специфікою», офіційною ідеологією і марксистсько-ленінською теорією на сучасному етапі. Керівництво КПК/КНР загалом дотримувалось прагматичного підходу до здійснення поетапних реформ, однак серйозні зміни неминуче викликали дисонуючі погляди всередині партії, що призводило до виникнення суперечностей між неомаоїстами, «новими лівими», неоавторитаристами і неоконсерваторами. При цьому всі вони були єдині в думці щодо необхідності відновлення жорсткого контролю у сфері ідеології, що знайшло відображення у відповідних офіційних заявах і програмних документах. Тому постало завдання досягнення консенсусу щодо змісту програми партії шляхом узгодження різних політичних цілей та інституційних інтересів, а також відновлення ролі ідеології в процесі державного управління. Відразу ж після призначення генеральним секретарем ЦК КПК у 1989 р. Цзян Цземінь повинен був створити стійку основу своєї влади та досягти консенсусу з різними фракціями всередині партії, узаконити свою позицію лідера. Для досягнення цієї мети йому і була необхідна власна «теоретична основа» управління країною. Таку ж саму задачу до цього вирішували і Мао Цзедун, і Ден Сяопін. У таких історичних і політичних умовах у 2000 р. генеральний секретар ЦК КПК і голова КНР Цзян Цземінь для зберегання загального курсу побудови соціалізму з китайською специфікою (中国特色社会主义 *Zhongguo tese shehui zhuyi*) запропонував нову теорію – «потрійне представництво» (三个代表 *San ge daibiao*), яка торкнулася різних галузей економіки, політики, культури і партійного будівництва [江泽民 2006, 57].

Основні положення «потрійного представництва»

Концепція «потрійного представництва» була представлена Цзян Цземінем у багатьох речах і текстах. Однак головними є три джерела: «Промова 1 липня» (2001 р.) [江泽民 2001a], «Промова 31 травня» (2002 р.), яка в основному повторювала попередню [江泽民 2002b], і «Промова 8 листопада» (2002 р.) [江泽民 2002a]. «Промова 1 липня» була представлена на «Мітингу на честь 80-річчя заснування Комуністичної партії Китаю». «Промова 31 травня» була виголошена на відкритті Центральної партійної школи (2002 р.). «Промова 8 листопада» була виголошена в 2002 р. на XVI з'їзді КПК, на якому «потрійне

представництво» було офіційно додане до статуту партії як «фундамент, на якому стоїть партія» (立党之本 *li dang zhi ben*), «основа державного управління» (执政之基 *zhizheng zhi ji*) і «джерело сил» (力量之源 *liliang zhi yuan*). Таким чином, концепція Цзян Цземіня посіла своє місце поруч з ідеями Мао Цзедуна і теорією Ден Сяопіна як важлива частина керівних принципів КПК. При цьому ця теорія не спирається на революційну історію КПК та ідеологічні догми, а стверджує інноваційність такої концепції та загалом здатність партії реагувати на нові виклики. На з'їзді Цзян Цземінь відзначив: «Розвиток вимагає, щоб ми покінчили з усіма поняттями, які заважають розвитку, змінили всі практики і правила, які заважають йому, і позбулися всіх недоліків системи, які негативно впливають на нього» [江泽民 2002a].

Послання ідеологічного новаторства лягло в основу промови Цзян Цземіня 1 липня 2001 р., присвяченої 80-річчю заснування КПК. У вступній частині своєї двогодинної промови він наголосив на недогматичному підході керівництва КПК до адаптації теорії партії до реальності, що змінюється, і визначив дванадцять основних досягнень партії за цей період історії: 1) виконана задача новодемократичної революції, досягнута національна незалежність і звільнено китайський народ; 2) створена соціалістична система, здійснені самі великі й глибокі соціальні перетворення в історії Китаю; 3) розпочато побудову соціалізму з китайською специфікою і визначено правильний шлях великого поновлення китайської нації; 4) встановлена державна влада демократичної диктатури китайського народу; 5) побудована незалежна і досить самодостатня національна економічна система, завдяки якій економічна міць і сукупна національна міць Китаю помітно виростили; 6) послідовно розвивається соціалістична культура, а культурне життя китайського народу стає багатшим та яскравішим; 7) раз і назавжди подолана роз'єднаність старого Китаю, досягнуто високого ступеня національної єдності і безпрецедентної єдності всіх етнічних груп; 8) створена народна армія під абсолютним керівництвом партії і побудована потужна національна оборона; 9) здійснюється незалежна зовнішня політика, а також підтримується мир у всьому світі; 10) інтеграція фундаментальних принципів марксизму з конкретною ситуацією в Китаї, прийняття за основу наукових теорій у прийнятті рішень і неухильна прихильність своєму шляху; 11) тверде базування на користі людей, чий невичерпні сили визначають шлях розвитку; 12) свідоме зміцнення і вдосконалення партійного будівництва, постійне підвищення творчого потенціалу, об'єднання мощі і божественності партії, а також збереження її життєздатності [江泽民 2001a].

У першій частині своєї промови Цзян Цземінь чітко визначив, що марксизм є керівною ідеологією КПК, а виховання людей підпорядковане патріотизму, колективізму і соціалізму, а це відповідно сприяє соціалістичному етичному і культурному прогресу [江泽民 2001a]. Цзян Цземінь вважає марксизм потужною ідеологічною зброєю для розуміння і перетворення світу, керівництвом для китайської революції та реформ. При цьому він зазначає, що марксизм – це не догма, й тільки у разі правильного застосування та розвитку на практиці це вчення проявляє велику життєздатність. Також Цзян Цземінь підкреслив важливість колективного керівництва Центрального комітету КПК першого і другого поколінь, тобто застосування ідей Мао Цзедуна і теорії Ден Сяопіна, а також основних принципів марксизму-ленінізму в конкретних реаліях Китаю [江泽民 2001a].

У другій частині, «Правильно розуміти і всебічно виконувати вимоги «потрійного представництва», Цзян Цземінь стверджує, що: «потрійне

представництво» є основою побудови партії, наріжним камінням здійснення її державної влади і джерелом її сили» [江泽民 2001a]. Далі виділені чотири основні завдання партії: 1) розвиток передових продуктивних сил Китаю, що в результаті повинно неухильно підвищувати рівень життя людей; 2) розвиток передової національної, наукової та популярної соціалістичної культури Китаю, яка повинна служити підвищенню ідеологічних та етичних стандартів, наукового і культурного рівня всієї країни, а також забезпечувати духовну та інтелектуальну підтримку економічного розвитку і соціального прогресу; 3) завжди виходити з фундаментальних інтересів більшості китайського народу, а також використовувати повною мірою ентузіазм, ініціативу і творчість людей та забезпечити людей матеріальними, економічними, політичними та культурними благами на основі сталого соціального розвитку й прогресу; 4) взаємопов'язаний розвиток продуктивних сил і культури Китаю, які представляють фундаментальні інтереси більшості китайського народу [江泽民 2001a].

У третій частині, «Зміцнювати і покращувати партійне будівництво відповідно до вимог «потрійного представництва», Цзян Цземінь стверджує, що виконання «потрійного представництва» гарантує збереження партією своїх авангардних позицій. Тут виділено п'ять основних положень: 1) дотримуватися ідеологічної лінії партії, спрямованої на звільнення нашого розуму і пошук істини на основі фактів; просуватися вперед і сприяти пошуку істини, реалістичного і новаторського духу; творчо підходити до всієї роботи партії та держави, продовжувати збагачувати і розвивати марксизм на практиці; 2) підтримувати природу партії як авангарду робітничого класу і забезпечувати її просування вперед, у ході економічного розвитку і соціального прогресу постійно зміцнювати класову основу партії, а також розширювати її народну підтримку і збільшувати її соціальний вплив; 3) дотримуватися демократичного централізму, створювати і покращувати систему наукового керівництва і робочі механізми, давати повний простір внутріпартійній демократії, рішуче зберігати централізм і єдність партії, підтримувати і продовжувати підвищувати її життєздатність; 4) всебічно реалізовувати принцип виховання більш революційних, більш освічених і професійних кадрів, що однаково важливо для професійної компетентності і для політичної чесності; 5) дотримуватися принципу, згідно з яким партія повинна ефективно вести партійні справи і забезпечувати сувору дисципліну; партійні організації всіх рівнів повинні суворо ставитися до своїх членів, їх професійної підготовки, освіти, управління та контролю, а також рішуче боротися з негативними явищами і корупцією, що існують у партії [江泽民 2001a].

У шостій частині, «Продовжувати прагнути виконання основної лінії та історичної місії партії», Цзян Цземінь обґрунтовує відхід від марксизму як довгострокової тактики і відповідно говорить про відмінності між короткостроковими й довгостроковими цілями, хоча й не визначає їх тимчасові рамки. Цзян Цземінь підтверджує віру в основний марксистський постулат про те, що людське суспільство неминуче буде рухатися до комунізму, який, однак, може бути реалізований протягом надзвичайно тривалого історичного процесу та після побудови розвиненого і високорозвиненого соціалістичного суспільства. При цьому зазначено, що в минулому розуміння цього питання було досить поверховим і спрощеним [江泽民 2001a].

Таким чином, «потрійне представництво» КПК загалом було спрямоване на забезпечення всебічного розвитку соціалістичної економіки, політики, куль-

тури та суспільства з китайською специфікою, що у своїй основі має відповідати фундаментальним інтересам більшості китайських громадян (*велике відродження китайської нації*). Такий ідеологічний дискурс у загальному не є характерним для соціалістичного будівництва, що відповідно слід розуміти як істотну зміну орієнтації КПК – від «авангарду робітничого класу» до «все-народної партії» (全民党 *quanmin dang*), тобто *поглинання нових соціальних класів і зміна основи легітимності партії*.

Філософська і теоретична основа «потрійного представництва»

Прихильність Цзян Цземіня до консервативних цінностей визначили в цей період ухилення КПК від ідеологічних кампаній і пошук рівноваги між продовженням соціально-економічних реформ та збереженням традиційної ідеології, що відповідало і поглядам Ден Сяопіна. Основою теорії «потрійного представництва», за визначенням самого Цзян Цземіня, є марксизм-ленінізм, ідеї Мао Цзедуна і теорія Ден Сяопіна, що перш за все стосується методології діалектичного та історичного матеріалізму. Загалом «потрійне представництво» – це стрижень усіх теорій та ідей третього покоління керівництва КПК/КНР на чолі з Цзян Цземінем. Ця теорія стала свого роду доповненням до обґрунтування подальшого здійснення Політики реформ і відкритості Ден Сяопіна у разі збереження деяких ідей Мао Цзедуна для прагматичних цілей соціально-економічних перетворень. У 1997 р. китайські партійні лідери заявили, що китайський марксизм – це «початкова стадія соціалізму» (社会主义初级阶段 *shehui zhuyi chuji jieduan*), за якою повинна прийти нова, що ідеологічно обґрунтовувалося концепцією «потрійного представництва». У ній затверджувалася важлива роль комуністичної партії в модернізації нації – розвитку передових громадських продуктивних сил і культури, а також представлення фундаментальних інтересів більшості людей. Тобто КПК перестала бути тільки партією робітників і селян, а стала висловлювати інтереси всього китайського суспільства.

Порівняно з теорією Ден Сяопіна «потрійне представництво» Цзян Цземіня є менш строгим набором критеріїв для оцінки політичної допустимості. Прагматична орієнтація на економічне зростання, китайську культуру, просування інтересів більшості були орієнтовані на весь можливий ідеологічний спектр думок усередині Китаю [Misra 2003, 744]. Завдяки такому підходу вдалося значно розширити соціальну базу партії, яка тепер могла інкорпорувати у себе середній клас, що народжувався. Було дано більш чітке визначення початкової стадії соціалізму, на якій передбачалося здійснення квазікапіталістичної економічної політики з метою ефективного проведення реформ. Економічне зростання і підвищення рівня життя, а не революційна ідеологія і демократичні процедури стали основними джерелами політичної легітимності КПК при Цзян Цземіні. Якщо Ден Сяопін інтерпретував соціалістичні принципи відповідно до поточних умов, то Цзян Цземінь вважав партію засобом соціально-економічного та культурного прогресу.

Таким чином, на зміну політичної теорії неоавторитаризму Ден Сяопіна прийшла теорія Цзян Цземіня, в якій відбулося інкорпорування неоконсерватизму (新保守主义 *xin baoshouzhuyi*) в марксистсько-ленінську ідеологію. Неоконсерватизм сам по собі вперше чітко проявився в китайській політичній думці в 1989 р. як адаптована теорія політичного неоавторитаризму, який проникав до Китаю протягом 1986–1989 рр. Обидві ці теорії передбачають управління державою на основі сильної централізованої влади і ринкової економіки, що підтверджувалося дуже високими темпами економічного розви-

тку з початку 1960-х до фінансової кризи 1990-х рр. Японії і «чотирьох азіатських малих драконів» (Південна Корея, Сінгапур, Гонконг, Тайвань). Це доводило ефективність авторитарних або квазіавторитарних режимів, які, як стверджувалося, були схожі на систему державного управління Китаю. Успіх цих держав пояснювався їх економічним зростанням, достатком, соціальною стабільністю, етичними цінностями і сильним централізованим керівництвом [De Vary 1998, 237]. Як зауважив Ву-Кумінгс, «китайці не упустили можливості заявити, що авторитаризм у сінгапурському стилі є формулою політичної та ідеологічної стабільності» [Woo-Cumings 1994, 413].

З цієї ж причини неоконсервативного повороту відбулася реабілітація в КНР конфуціанства, яке стало розглядатися як можливе вирішення цілої низки політичних, соціальних і моральних проблем. Конфуціанство стало важливим елементом навчання мас, щоб прищепити їм почуття національної гордості. Починаючи з Руху за нову культуру 1910–1920-х і аж до періоду КНР 1970-х китайські політичні лідери та суспільні рухи виступали проти конфуціанства, яке одноголосно визначалося як застаріла система переконань та відповідно головне джерело відсталості Китаю від Заходу. Піком такого підходу став період правління Мао Цзедуна, коли КПК була лютим революційним борцем з китайськими традиціями, що найбільш яскраво проявилось саме в антиконфуціанській кампанії, особливо під час Культурної революції (1966–1976). Однак при Ден Сяопіні, який не був жорстко орієнтований на революційну ідеологію, почалося відродження традицій. Цзян Цземінь взагалі повертає розуміння того, що конфуціанство в історії Китаю стало визначальним у формуванні традиційної китайської культури і держави. В ідеологічній системі Цзян Цземіня конфуціанство більш не вважалося відсталою традиціоналістською системою цінностей, що застосовується до сучасності. Це звернення до своїх цінностей, культури та ідеології було зумовлене необхідністю протистояти західним цінностям, які могли підірвати авторитет і правління КПК. Хоча в історії Китаю є безліч прикладів впливу зовнішнього світу і включення іноземних ідей у китайську культуру та ідеологію, але в період здійснення соціально-економічних і політичних реформ прийняття західних ідеалів могло поставити під сумнів і правління КПК, і територіальну цілісність Китаю.

Більш важливим є те, що традиційні концепти стали використовуватися в офіційній ідеології КПК. Це виразилося у використанні таких понять, як «добродесне правління» (德治 *de zhi*), «соціалістичне гармонійне суспільство» (社会主义和谐社会 *shehui zhuyi hexie shehui*) і «мандат Неба» (天命 *tian ming*). У 2001 р. Цзян Цземінь офіційно запропонував об'єднати «правління згідно із законом» з «добродесним правлінням» як принципу управління КПК [江泽民 2001c]. Однак такий підхід відрізняється від традиційної конфуціанської доктрини, оскільки він істотно модернізований марксизмом-ленінізмом, ідеями Мао Цзедуна і теорією Ден Сяопіна. Загалом це було спрямоване на створення єдиної «соціалістичної ідеологічної та етичної системи» (社会主义思想道德体系 *shehui zhuyi sixiang daode tixi*), що передбачає встановлення моральних принципів для державних службовців, партійних кадрів і в підсумку поліпшення моральних якостей Китаю як держави-партії. У результаті відбувся відхід від революційної класової боротьби Мао Цзедуна і відродження гордості за свою традиційну китайську культуру, філософію і ідеологію. Хоча в теорії «потрійного представництва» можна знайти численні посилання на ідеї Мао Цзедуна як керівні в ідеології КПК, але, по суті, в ідеології Цзян Цземіня

відбувся відхід від маоїстської термінології та доктрини загалом. Найбільш яскравим тут є приклад дозволу на вступ у партію капіталістів.

Однак між неоавторитаризмом і неоконсерватизмом є фундаментальні відмінності: 1) неоавторитаризм передбачає сильний уряд, але при цьому більше значення приділяється створенню ринкової економіки; тоді як неоконсерватизм більше орієнтований на створення сильної (політико-ідеологічної) держави, ніж на ринкові реформи; 2) неоконсерватизм чіткіше включає у себе політичні реформи і політичну інституціоналізацію, ніж неоавторитаризм. У Китаї у цей історичний період неоавторитаризм був переважно політичним дискурсом, а коаліція консервативних і реформістських фракцій перебувала під впливом неоконсерватизму; при цьому спочатку неоавторитаризм не впливав на рішення КПК, але потім був адаптований і використаний Цзян Цземінем у своїй концепції «потрійного представництва». Важливо відзначити, що китайський неоконсерватизм визначав вступ Китаю в нове тисячоліття як процвітаючої, сильної, демократичної та культурно розвиненої соціалістичної країни під керівництвом КПК і за збереження головних принципів теорії Ден Сяопіна [Oksenberg 1998, 30]. Політична теорія неоконсерватизму стала важливою складовою частиною офіційної ідеології КПК та інструментом для створення сильного правління, проведення економічних реформ, підтримки легітимності правлячої партії [Kelly 1998, 55–79; Lam Wo-lap 1999].

На глибоке переконання Сун Сяньліня, «потрійне представництво» працює на трьох рівнях: 1) *епістемологічному* (затвердження нового соціального порядку) – створення нового сприйняття реальності, яке не суперечить базовим принципам КПК, але акцент переноситься з визволення людини і побудови комунізму на конкретні завдання модернізації країни і відродження китайської нації. При цьому марксизм не заперечується, а визначається як новий розвиток керівних принципів партії; 2) *політичному* – забезпечення провідної ролі КПК у трансформованих соціально-економічних умовах шляхом висунення набору ідей для збереження своєї дискурсивної влади над соціальним мисленням; 3) *стратегічному* – поєднання ідеології та практики для формування механізму впливу на суспільство в конкретних рамках соціальних умов, кон'юнктури і контексту [Song Xianlin 2005, 28–32].

Сприйняття, обговорення і критика «потрійного представництва»

«Потрійне представництво» Цзян Цземіня широко обговорювалося в китайських ЗМІ, які представили її як інноваційний колективний продукт партійного керівництва. Ціла серія статей була опублікована в журналі «Дослідження марксизму» (《马克思主义研究》) на підтримку «потрійного представництва». Лі Теїн, член Політбюро ЦК КПК і президент Академії суспільних наук КНР, заявив, що це новітнє досягнення китаєзованого марксизму [李铁映 2002, 3], продукт історичного матеріалізму, відповідь на практичні питання сучасності, що вимагають нових роздумів і досліджень [李铁映 2002, 11]. Цей загальний підхід був розвинений у роботах інших китайських учених-марксистів. Лі Чунфу зазначив, що «потрійне представництво» містить керівні принципи, які онтологічно засновані на довгій історії партії, але адаптовані до потреб сьогодення [李崇富 2001, 2]. Чжен Чже стверджував, що «потрійне представництво» – це марксизм, який йде в ногу з часом [政哲 2002, 2], оскільки ця теорія заснована на принципах історичного матеріалізму і враховує реалії сучасного світу [政哲 2002, 3], а також «підсилює тенденцію культурного розвитку, в якій нація перебуває в центрі уваги» [政哲 2002, 5],

і це відповідає заклику Мао Цзедуна відкидати ортодоксальні погляди, які суперечать китайському досвіду. Загалом Чжен Чже заявляє, що «потрійне представництво» – це сучасний марксизм з багатим науковим змістом [政哲 2002, 7]. Бао Сінцзянь зазначає, що «потрійне представництво» знаменує собою «нове досягнення в розумінні світу», що дає перевагу партії й тим самим легітимізує її лідерство [包心鑒 2002, 11]. Хоу Хуейцін робить висновок, що «потрійне представництво» втілює у собі три форми нового марксизму – *прагнення до першості, самокритику, комплексний підхід*, а також ця теорія спрямована на посилення китайської нації [侯惠勤 2001, 17]. Слід зазначити, що у величезній кількості робіт китайських марксистів в основному наводяться схожі оцінки «потрійного представництва».

Своєю чергою західні вчені переважно стверджували, що ця теорія – це не ідеологія як така, а компендіум несуттєвих гасел, покликаних увічнити владу Цзян Цземіня [Fewsmith 2001, 229]. Більшість західних дослідників вважає, що «потрійне представництво» слід інтерпретувати як створення нової ідентичності партії, її образу у сучасному суспільстві та цілей діяльності. Так, наприклад, за оцінкою Брюса Діксона, «потрійне представництво» – це спроба сформулювати ідеологічне обґрунтування правління КПК та економічних, політичних і організаційних реформ, які вона проводить [Dickson 2002b, 2]; це тактика кооптації, яка насамперед спрямована на виправдання включення підприємців до лав КПК. Б. Діксон вважає, що «потрійне представництво» спрямоване на обґрунтування керівної ролі партії всієї країни, а не тільки робітничого класу [Dickson 2002a, 102–104], але це, на його думку, недосяжно. Так, наприклад, для лівих це було перекрученням основних марксистських принципів через легітимізацію буржуазії всередині КПК, отже, виникає висока ймовірність ідеологічної або навіть організаційної дезінтеграції [Dickson 2002a, 161–162].

Значення «потрійного представництва»

Риторика Цзян Цземіня ґрунтувалася на традиційних складових частинах офіційної ідеології КПК (марксизм-ленінізм, ідеї Мао Цзедуна, теорія Ден Сяопіна), але акцент був зроблений на інноваційному підході до нових соціально-економічних реалій у разі збереження монополії на знання, що склалася історично. По суті «потрійне представництво» з точки зору розвитку ідеології КНР і КПК – це особливий феномен, оскільки правляча комуністична партія відмовилася від утопічних ідеалів і зосередилася на практичних завданнях побудови соціалізму з китайською специфікою. «Потрійне представництво» стало новим змістом офіційної ідеології КПК, «кристалізацією колективної мудрості партії», поданням поступального розвитку передової культури Китаю, консолідацією всіх верств суспільства, виразом побудови соціалізму з китайською специфікою, підтвердженням ідеалів комуністичної партії як вищої цінності. Крім того, «потрійне представництво» Цзян Цземіня значно підсилило пануючу в КПК ідеологію технологічного детермінізму (*технічний прогрес замість революційної класової боротьби, відмова від диктатури пролетаріату*).

«Потрійне представництво» дозволило КПК адаптувати свою офіційну ідеологію до мінливих умов, оскільки це адекватно відображало тенденції розвитку передових продуктивних сил і культури КНР. Цей підхід дозволив приватним підприємцям, що почали відігравати все більш важливу роль в економічному розвитку Китаю, вступати в партію, а реформа КПК пояснювалася необ-

хідністю прискорення економічного розвитку. У такий спосіб удалося рішуче змінити склад КПК відповідно до змін, які вже відбулися у взаємозв'язках між політичним апаратом партії-держави і зростаючим приватним капіталістичним сектором. Також до позитивних результатів реалізації «потрійного представництва» слід віднести вирішення проблем працевлаштування, захист навколишнього середовища, розвиток науки, зміцнення суспільної віри в марксизм, побудову «духовної цивілізації», відродження китайської нації. В партійних документах нова теорія за прикладом ідей Мао Цзедуна і теорії Ден Сяопіна називалася персоніфіковано як «потрійне представництво Цзян Цземіня», але в кінцевому підсумку ця теорія увійшла в історію без імені її автора.

ЛІТЕРАТУРА

Кіктенко В.О. «Китайська мрія» як теорія нового етапу модернізації КНР. *Східний світ*. 2015. № 3. С. 106–114.

Манхейм К. Избранное: диагноз нашего времени. Москва : Изд-во «РАО Говорящая книга», 2010. 744 с.

Brown K. The Communist Party of China and Ideology. *China: An International Journal*. 2012. Vol. 10. No. 2. P. 52–68.

Bruce J. Red Capitalist in China: The Party, Private Entrepreneurs, and Prospects for Political Change. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. x, 187 p.

De Bary Wm. Th., Tu Weiming (Eds.). Confucianism and Human Rights. New York : Columbia University Press, 1998. xxiii, 327 p.

Dickson B.J. Who Does the Party Represent? From “Three Revolutionary Classes” to “Three Represents”. *American Asian Review*. 2003b. Vol. 21. No.1. PP. 1–24.

Fewsmith J. China Since Tiananmen. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. xvii, 313 p.

Kelly D. China: Major Ideological Trends of 1995. / In Cheng J.Y.S. (Ed.). China in the Post-Deng Era. Hong Kong : The Chinese University Press, 1998. PP. 55–79.

Lam Wo-lap W. The Era of Jiang Zemin. London, Singapore : Prentice Hall, 1999. xi, 452 p.

Misra K. Neo-Left and Neo-Right in Post-Tiananmen China. *Asian Survey*. 2003. Vol. 43. No. 5. PP. 717–744.

Oksenberg M. Will China Democratize? Confronting a Classic Dilemma. *Journal of Democracy*. 1998. Vol. 9. No. 1. Pp. 27–34.

Song Xianlin. Signs of the Times: The Discourse of “Three Represents” and Globalisation. *East Asia*. 2005. Vol. 22. No. 3. Pp. 25–40.

Woo-Cumings M. The “New-Authoritarianism” in East Asia. *Current History*. 1994. Vol. 93. No. 587. Pp. 413–416.

包心鉴。中国共产党人认识真理、改造世界的新成就——江泽民“七一”讲话提出的十大创新问题。马克思主义研究。2002。第1期。页2–11。

江泽民。江泽民在庆祝建党八十周年大会上的讲话学习辅导，中央党史出版社，2001a, available at: <https://www.chinanews.com/2001-07-02/26/101847.html> (accessed 11 January 2021).

江泽民。论三个代表。北京：中央文献出版社，2001b。258页。

江泽民。提出“以德治国”的理念。人民日报，2001c。available at: <http://cpc.people.com.cn/GB/33837/2535095.html> (accessed 27 December 2020).

江泽民。全面建设小康社会，开创中国特色社会主义事业新局面——在中国共产党第十六次全国代表大会上的报告（2002年11月8日），2002a。 , available

at: http://old.moe.gov.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/moe_44/200412/5009.html (accessed 2 January 2021).

江泽民。江泽民“5.31”重要讲话学习读本。中共中央党校出版社，2002b, available at: <http://www.cctv.com/special/777/1/51955.html> (accessed 13 January 2021).

江泽民。江泽民文选，第1卷。北京：人民出版社，2006。660页。

侯惠勤。试论把握“三个代表”思想的方法论原则。马克思主义研究。2001。第6期。页11–17。

李崇富。“三个代表”的重要思想与历史唯物主义。马克思主义研究。2001。第4期。页2–9。

李铁映。马克思主义中国化的最新成果——学习江泽民同志“七·一”讲话和“三个代表”重要思想。马克思主义研究。2002。第3期。页2–11。

政哲。“三个代表”思想是与时俱进的马克思主义——兼论“三个代表”思想的科学内涵与时代特征。马克思主义研究。2002。第2期。页2–7。

REFERENCES

Bruce J. (2003), *Red Capitalist in China: The Party, Private Entrepreneurs, and Prospects for Political Change*, Cambridge, Cambridge University Press.

De Bary Wm. Th., Tu Weiming (Eds.) (1998), *Confucianism and Human Rights*, New York, Columbia University Press.

Dickson B. J. (2003b), “Who Does the Party Represent? From ‘Three Revolutionary Classes’ to ‘Three Represents’”, *American Asian Review*, Vol. 21, No. 1, pp. 1–24.

Fewsmith J. (2001), *China Since Tiananmen*, Cambridge, Cambridge University Press.

Kelly D. (1998), “China: Major Ideological Trends of 1995”, in Cheng, J.Y.S. (Ed.), *China in the Post-Deng Era*, The Chinese University Press, Hong Kong, pp. 55–79.

Lam Wo-lap W. (1999), *The Era of Jiang Zemin*, Prentice Hall, Singapore, London.

Misra K. (2003), “Neo-Left and Neo-Right in Post-Tiananmen China”, *Asian Survey*, Vol. 43, No. 5, pp. 717–44.

Oksenberg M. (1998), “Will China Democratize? Confronting a Classic Dilemma”, *Journal of Democracy*, Vol. 9, No. 1, pp. 27–34.

Song Xianlin (2005), “Signs of the Times: The Discourse of ‘Three Represents’ and Globalisation”, *East Asia*, Vol. 22, No. 3, pp. 25–40.

Woo-Cumings M. (1994), “The ‘New-Authoritarianism’ in East Asia”, *Current History*, Vol. 93, No. 587, pp. 413–16.

Bao Xinjian (2002), “Zhongguo gongchandang ren renshi zhenli, gaizao shijie de xin chengjiu – Jiang Zemin “qiyi” jianghua tichu de shi da chuangxin wenti”, *Makesi zhuyi yanjiu*, di 1 qi, ye 2–11. (In Chinese).

Jiang Zemin (2001a), *Jiang Zemin zai qingzhu jiangdang bashi zhounian dahui shang de jianghua xuexi fudao*, Zhongyang dangshi chubanshe, available at: <https://www.chinanews.com/2001-07-02/26/101847.html> (accessed 11 January 2021) (In Chinese).

Jiang Zemin (2001b), *Lun san ge daibiao*, Zhongyang wenxian chubanshe, Beijing. (In Chinese).

Jiang Zemin (2001c), “Tichu “yi de zhiguo” de linian”, *Renmin ribao*, available at: <http://cpc.people.com.cn/GB/33837/2535095.html> (accessed 27 December 2020). (In Chinese).

Jiang Zemin (2002a), *Quanmian jianshe xiaokang shehui, kaichuang Zhongguo tese shehui zhuyi shiye xin jumian – zai Zhongguo gongchandang di shiliu ci*

quanguo daibiao dahui shang de baogao (2002 nian 11 yue 8 ri), available at: http://old.moe.gov.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/moe_44/200412/5009.html (accessed 2 January 2021). (In Chinese).

Jiang Zemin (2002b), *Jiang Zemin "5.31" zhongyao jianghua xuexi duben*, Zhonggong zhongyang dangxiao chubanshe, available at: <http://www.cctv.com/special/777/1/51955.html> (accessed 13 January 2021). (In Chinese).

Jiang Zemin (2006), *Jiang Zemin wenxuan, di 1 juan*, Renmin chuban she, Beijing

Hou Huiqin (2001), "Shi lun bawo "san ge daibiao" sixiang de fangfalun yuanze", *Makesi zhuyi yanjiu, di 6 qi*, ye 11–17. (In Chinese).

Li Chongfu (2001), "San ge daibiao" de zhongyao sixiang yu lishi weiwu zhuyi", *Makesi zhuyi yanjiu, di 4 qi*, ye 2–9. (In Chinese).

Li Tieying (2002), "Makesi zhuyi Zhongguo hua de zuixin chengguo – xuexi Jiang Zemin tongzhi "qi·yi" jianghua he "san ge daibiao" zhongyao sixiang", *Makesi zhuyi yanjiu, di 3 qi*, ye 2–11. (In Chinese).

Zheng Zhe (2002), "San ge daibiao" sixiang shi yu shi ju jin de mekesi zhuyi – jian lun "san ge daibiao" sixiang de kexue neihan yu shidai tezheng", *Makesi zhuyi yanjiu, di 2 qi*, ye 2–7. (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 29.01.2021